

Ірина СТЕЦИК,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Галина РАДЧУК,
доктор психологічних наук, професор
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)*

РОЛЬ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У ранній юності інтенсивно розвивається ціннісно-смилова сфера особистості, а проблема професійного самовизначення старшокласників є актуальним завданням сучасної психологічної науки. Розвиток ціннісних орієнтацій є основним рушієм особистісного становлення, адже вони відіграють вирішальну роль у виборі життєвого шляху, особливо на етапі професійного становлення саме в ранньому юнацькому віці [1; 3].

Психологи відзначають, що юнацький вік сензитивний для утворення ціннісних орієнтацій, які впливають на самовизначення учнів. У цьому віці провідною діяльністю є навчально-професійна, в межах якої формується готовність юнаків і дівчат до професійного самовизначення. Власне в ранній юності індивід стає готовим не лише до професійного самовизначення, але й до життя як суб'єкт життєдіяльності. Відбувається друге народження особистості, вона переходить на якісно новий більш зрілий етап. Формуються світоглядні позиції, життєві пріоритети та готовність до більш усвідомленого самовизначення щодо майбутньої професійної діяльності. Завдяки цьому відкривається можливість самостійного і відповідального вибору майбутнього життєвого шляху особистістю [2; 4].

Отже, ціннісні орієнтації особистості органічно пов'язані з життєвими перспективами і професійним самовизначенням особистості і багато у чому визначають подальше формування системи цінностей і світогляду юнака.

Завершуючи розгляд питання про роль ціннісних орієнтацій у професійному самовизначенні старшокласників, необхідно представити ціннісно-орієнтаційний портрет сучасного старшокласника. Оскільки характерною особливістю юнацького віку стає різке посилення саморефлексії, потреби у самопізнанні, оцінки можливостей і особливостей

своєї особистості, він є сенситивним для утворення ціннісних орієнтацій як стійкої якості особистості. Ціннісні орієнтації сприяють становленню світогляду, до оточуючої дійсності, але процес їх розвитку ускладнюється внутрішніми протиріччями юнацької моральної свідомості. Старшокласник усвідомлює відносність норм, правил, цінностей, але не завжди знає, як їх можна підпорядкувати одне одному. Поки власна система цінностей ще не склалась, юнаки і юначки схиляються до того, що при загальній відносності існує і вседозволеність, що проявляється в категоричності їх оцінок. Вони сумніваються в обґрунтованості багатьох загально визнаних оцінок і норм. Ціла низка суспільних цінностей (допомога, самопожертвування), у всякому разі тимчасово, втрачає своє значення у період дорослішання. Дуже актуальним стає соціальний статус, авторитет, економічна і світоглядна самостійність [2].

Соціальний статус сучасного старшокласника характеризується перевагою спрямування «мати» над спрямуванням «бути», тобто сам принцип поведінки формулюється як завоювати будь-що, а не стати ким-небудь. Це пояснюється тим, що юнакам і дівчатам здається, що вони самі вибирають свій життєвий шлях, і вони справді це роблять, хоча на цей вибір впливають дуже багато зовнішніх чинників (виховання, соціальне оточення та ін.). Не останню роль у суперечливості ціннісних ставлень старшокласників відіграє процес болючої зміни орієнтирів у суспільній свідомості людей. Можливо, саме тому у системі цінностей, які приймаються сучасними старшокласниками, переважають ті, які стосуються індивідуальної сфери, а такі цінності, як культурна і суспільна активність, професійна пра, знаходяться не на першому плані.

Виходячи з вищевикладеного, ми можемо зробити висновок, що молодій людині, яка входить у світ, необхідна система орієнтацій, яка б дала їй можливість ототожнювати себе з певним визнаним взірцем. Система ціннісних орієнтацій визначає основу її значущих ставлень до інших людей і до самої себе, основу світогляду і ядро спрямованості особистості, фундамент її життєвих пріоритетів і професійного самовизначення. Проте поряд із цією потребою старшокласник відчуває труднощі у формуванні системи ціннісних орієнтацій, пов'язані зі специфікою вікового періоду. Знання особливостей аксіологічних пріоритетів сучасних старшокласників визначають можливість створення

системи психолого-педагогічних впливів з метою розвитку професійно значущих ціннісних орієнтацій.

Список використаних джерел:

1. Дуб В. Г. Ціннісні орієнтації як детермінанта соціалізації особистості. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського* : збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка, Н.О. Євдокимової. Вип. 8. Т.2. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2012. С. 99–104.
2. Життєві цінності старшокласників. *Освіта. UA*. 2008. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/upbring/1798/> (дата звернення 23.09.24).
3. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 380 с.
4. Щербань А. Д. Ціннісні орієнтації особистості та їх класифікація. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2015. № 64. С. 194–198.